

فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال پنجم، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۵، پیاپی ۱۶

صفحات ۱۷۴-۱۶۱

نقش صنایع دستی در اقتصاد گردشگری روستایی

مورد: روستاهای کوهپایه‌ای شهرستان بهشهر

اسدالله دیوسالار*؛ استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

پذیرش نهایی: ۱۳۹۵/۴/۲

دریافت مقاله: ۱۳۹۴/۱۱/۱۷

چکیده

تحولات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جهان طی سده‌های اخیر به ویژه در زمینه‌ی افزایش جمعیت، گسترش شهرنشینی، توسعه راه‌های ارتباطی، افزایش اوقات فراغت و بهبود رفاه اجتماعی، منجر به توسعه‌ی گردشگری شده است. در این میان، گردشگری روستایی جزئی از صنعت گردشگری است که می‌توان نقش عمده‌ای در توانمندسازی مردم محلی و تنوع‌بخشی به اقتصاد از طریق رونق صنایع دستی و صنایع بومی - محلی با سایر بخش‌های اقتصادی ایفا نماید. هدف از این تحقیق بررسی و تحلیل نقش صنایع دستی در رشد اقتصاد گردشگری روستایی است. روش تحقیق به صورت پیمایشی و توصیفی - تحلیلی بوده است، گردآوری اطلاعات به صورت اسنادی و میدانی از طریق پرسشنامه در قالب طیف لیکرت انجام شده است. نتایج تحقیق نشان داد که اقتصاد گردشگری در نواحی روستایی شهرستان بهشهر بر درآمدزایی، اشتغال‌زایی توسعه صنایع بومی - محلی اثرگذار بوده است. همچنین رشد و گسترش صنایع دستی نقش مؤثری در اقتصاد گردشگری روستایی برجای نهاده و در بین روستاها، کیاسر بیشترین تأثیرپذیری از رشد اقتصادی صنایع دستی در جذب گردشگر را به خود اختصاص داده است.

واژگان کلیدی: صنایع دستی، توسعه گردشگری، گردشگری روستایی، شهرستان بهشهر.

(۱) مقدمه

تنوع بخشی به اقتصاد، بالا بردن شاخص‌های توسعه انسانی، مشکلات ناشی از صنعتی شدن و آلودگی بیش از حد استاندارد شهرها به‌ویژه کلانشهر، مهاجرت‌های روستایی، افزایش بهره‌وری و کارآمدی نیروی انسانی، اشتغال‌زایی، تعامل فرهنگ‌ها و گفتمان‌ها، حفظ محیط زیست و در مجموع، توسعه پایدار از دغدغه‌هایی است که جهان امروز با آن روبه‌رو است. در میان مسائل کنونی، تلاش برای تنوع‌سازی در اقتصاد یکی از امور خطیر برنامه‌ریزی و توسعه به‌شمار می‌رود که در این راستا، شناخت راه‌ها و راهبردهای لازم از اهم امور کشورها است.

گردشگری یکی از اموری است که به عنوان یک فعالیت راهبردی، اغلب کشورها مستعد در زمینه جذب گردشگر، در تلاش هستند تا با بهره‌گیری از این صنعت، فرآیند متنوع‌سازی اقتصاد را شتاب بخشند. از این رو، در عصر حاضر گردشگری به مثابه گسترده‌ترین صنعت خدماتی دنیا در عرصه‌های اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی جایگاهی ویژه به خود اختصاص داده است (میرزایی، ۱۳۸۸: ۵۰)؛ به گونه‌ای که، صنعتی پاک و سومین پدیده اقتصادی پویا، پر رونق و روبه توسعه محسوب می‌شود که پس از صنایع نفت و خودروسازی گوی سبقت از دیگر صنایع جهانی ربوده است. این در حالی است که بر اساس برآورد سازمان جهانی جهانگردی، ارزش وجوه حاصل از جهانگردی و مسافرت در دهه آتی با سرعتی افزون‌تر از تجارت جهانی به سطحی بالاتر از اقلام صادراتی در دیگر بخش‌های اقتصادی خواهد رسید (غفاری و ترکی هرچگانی، ۱۳۸۸: ۱۱۴). امروزه گردشگری آغاز تغییراتی است که گردشگر جهت برآوردن نیازها و آرزوهای خود انجام می‌دهد، معنا و مفهوم تازه یافته است (Smaranda CosmT et al., 2015: 507).

گردشگری روستایی بخشی از گردشگری و منبعی برای اشتغال و درآمد است که می‌توان آن را ابزار مهمی برای توسعه اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیکی جوامع روستایی قلمداد نمود (افتخاری و قادری، ۱۳۸۱: ۲۶). از آنجایی که زندگی ساکنان روستایی به نحوی متأثر از این پیامد مهم سودآورد است، می‌توان گردشگری روستایی را یک نوع صنعت تعریف نمود (Nagaraju L & Chandrashekara, 2014: 43). با توجه به ویژگی بارز گردشگری روستایی می‌توان آن را به مثابه یکی از مردمی‌ترین اشکال گردشگری نامید، چراکه این صنعت، از یک سو، به رشد اقتصادی و تنوع فعالیت‌های روستایی و از سوی دیگر، با جذب مازاد نیروی انسانی، به ایجاد اشتغال و درآمدزایی برای ساکنان روستایی کمک می‌کند و بدین ترتیب، فرصتی برای توسعه همه جانبه قلمداد می‌شود (غفاری و ترکی هرچگانی، ۱۳۸۸: ۱۱۴).

امروزه رشد جمعیت در مناطق روستایی، بدون سرمایه‌گذاری نظام‌مند برای تقویت زیرساخت‌های اقتصادی و متنوع‌سازی آن، به گسترش بیش از حد فعالیت‌های تولیدی و متکی بر منابع طبیعی انجامیده و این گسترش ناپایدار نیز به گونه‌ای محسوس به تخریب فزاینده منابع طبیعی موجود منجر شده است. در جهان پرتلاطم کنونی، روستاها به کانون تردد انسان‌هایی بدل شده است که برای فرار از زندگی پرهیاهوی شهری و زندگی ماشینی به روستاها سفر می‌کنند. امروزه با توجه به دامنه تقاضا و نیازهای محیط‌های

روستایی، گردشگری روستایی رو به توسعه است و روز به روز بر اهمیت و جاذبه خاص آن افزوده می‌شود. در فرآیند برنامه‌ریزی منطقه‌ای، می‌توان گردشگری روستایی را ابزاری برای افزایش اشتغال محلی و بهبود کیفیت زندگی و در نتیجه، افزایش سطح رفاه اقتصادی و امکانات اجتماعی منطقه‌ای به حساب آورد (گل محمدی، ۱۳۸۹: ۷۸). گردشگری روستایی شکلی از توسعه گردشگری است که زمینه توسعه فرهنگی، تاریخی، اقتصادی، اجتماعی و حفظ میراث فرهنگی از طریق جذب گردشگر در مناطق روستایی را موجب می‌گردد (Figueiredo & Raschi, 2013: 59).

امروزه واژه صنایع روستایی و صنعتی شدن روستاها در ادبیات برنامه‌ریزی توسعه در کشورهای مختلف دنیا از جمله کشورهای در حال توسعه نظیر چین، هندوستان، مالزی، مصر و غیره از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بوده و این مقوله سهم چشمگیری در ایجاد اشتغال، افزایش درآمد و بهبود معیشت روستائینان ایفا می‌کند. تا قبل از دهه ۱۹۵۰ به صنایع کوچک و روستایی توجه چندانی نمی‌شد، اما در دهه ۵۰ بسیاری از کشورهای در حال توسعه برای مقابله با بیکاری و فقر، برنامه‌ریزی وسیعی برای گسترش این صنایع به عمل آوردند. در این خصوص کشورهایی نظیر چین، هندوستان، کره جنوبی و اندونزی نسبت به سایر کشورها اهمیت و اولویت بیشتری برای صنایع کوچک و روستایی قائل شده‌اند؛ با وجود توجه کشورهای در حال توسعه طی چند دهه گذشته به صنایع روستایی، هنوز هم بعضی از این کشورها در مورد صنعتی‌سازی روستاها و شناخت‌شناسی مفهوم صنایع روستایی با چالش مواجه هستند. ایران نیز پس از انقلاب اسلامی و طی دو دهه گذشته از طریق وزارت جهاد سازندگی، مقوله صنایع روستایی را بیش از گذشته مورد توجه قرار داده و با ترسیم اهداف زیربنیال توسعه این صنایع است: (۱) کمک به عمران و توسعه پایدار روستاها برای بهبود وضع اقتصادی اجتماعی روستائینان؛ (۲) تولید و تأمین بخشی از کالاهای مورد نیاز کشور؛ و (۳) کمک به افزایش صادرات غیرنفتی (گل محمدی، ۱۳۸۹: ۸۰).

صنایع دستی مهارتی خوانده می‌شود که توسط توانایی‌های هنردست ایجاد شده و شکل تازه به خود می‌گیرد (Cosma & Panait, 2003: 321). صنایع دستی، یکی از قدیمی‌ترین و پرپیشینه‌ترین فعالیت‌های بشری است که به موجب برخی از اسناد و مدارک تاریخی، سابقه پیدایش آن به عصر حجر می‌رسد. حاصل کاوش‌های باستان‌شناسان حکایت‌گر آن است که از آغاز زندگی بشر بر روی زمین، ساخت ظروف و پارچه‌ای ابزار مصرفی دیگر نظیر نیزه و خنجر به عنوان وسیله شکار یا اسباب دفاع، از جنس سنگ، آهن، مس و بالاخره پوست و پشم و کرک حیوانات و همچنین الیاف گیاهی رواج یافته است. نخستین اجتماعات انسانی با توجه به شیوه معیشت جوامع مبتنی بر شکار و گردآوری خوراک ذکر کرده‌اند. شواهدی در دست است که نشان می‌دهد صنایع دستی از قدمتی در حدود ۱۲۰۰۰ سال برخوردار است. در سیر تحول تاریخی و تحولات فنی و تغییر و روش تولید، ظهور انقلاب صنعتی اروپا بزرگترین رویداد تاریخی محسوب می‌شود زیرا صنایع و حرفه‌های دستی به یکباره دچار چنان تحول و دگرگونی

عظیمی گردید که بسیاری از این صنایع در ممالک کانون انقلاب صنعتی رو به نابودی گذاشت. البته شدت و ضعف سیاست حمایتی دولت نسبت به صنایع دستی بستگی زیادی به درجه توسعه یافتگی، اهمیت صنایع دستی موجود، مسئله افزایش جمعیت و بیکاری، محدودیت منابع درآمد و نظائر آن دارد (عمادی ازوجی، ۱۳۸۷: ۱).

صنایع دستی و هنرهای بومی بازتاب نگرش معنوی و تظاهرات روحی، قومی و بومی اقوام مختلف ایرانی به صورت خاص و در گستره وسیع‌تر همه سرزمین ایران به صورت عام در یک کالای مادی است که امروزه جزوی از یک کالای فرهنگی محسوب می‌شود و می‌تواند معرف فرهنگ سرزمین ما نیز محسوب گردد. از این رو شناسایی این محصول فرهنگی و راهکارهای رشد و توسعه آن در نواحی روستایی نیاز به تأمین ریشه‌ها و سر منشأ ظهور این آثار و به دنبال آن قابلیت عرضه آن در بازارهای داخلی و جهانی دارد (قجریان، ۱۳۸۷: ۴۵). اهمیت موضوع اقتصادی و اجتماعی صنایع دستی در نواحی روستایی به شرح ذیل است:

- صنایع دستی نقش مهمی برای نیروی انسانی در امر تولید در نظر می‌گیرد، چرا که در فرآیند تولید این مصنوعات، دست انسان دارای نقش اساسی است؛
- از آنجا که در فعالیتهای مربوط به صنایع دستی نیازی به کارشناس خارجی نیست و مواد اولیه مورد استفاده معمولاً از مواد ساده و در دسترس تشکیل می‌گردد که به آسانی و با بهای نسبتاً ارزان قابل تأمین است؛
- صنایع دستی در مناطق روستایی یکی از عوامل مکمل اقتصاد کشاورزی است. به دلیل دارا بودن پتانسیل ایجاد فرصت‌های شغلی و کسب درآمد، ضمن پرکردن اوقات فراغت و بیکاری روستائیان مانع از مهاجرت‌های گسترده فصلی یا دائمی آنها به عنوان یکی از آسیب‌های اجتماعی می‌گردد؛
- فعالیتهای صنایع دستی به دلیل برخورداری از ویژگی‌های تکنیکی ساده و بهره‌گیری از ابزارها و وسایل تکنولوژیکی آسان، به گونه‌ای است که امکان پرداختن به آنها در جوامع شهری و روستایی و عشایری و به صورت کارگاهی، خانگی و یا حتی دوره‌گردی و سیار وجود دارد.
- صنایع دستی به دلیل برخورداری از بار فرهنگی و دارا بودن جنبه‌های هنری می‌تواند عامل ترویج عناصر فرهنگی در نقاط مختلف کشور و حتی فراسوی مرزها باشد (نظام جامع اطلاع رسانی اشتغال، ۱۳۸۷)

در این تحقیق تلاش شده است تا به دو سوال در خصوص روستاهای کوهپایه‌ای شهرستان بهشهر که نواحی دارای استعداد قوی ساخت و تولید صنایع دستی است، پاسخ داده شود: اول، رشد و گسترش صنایع دستی چه نقشی در اقتصاد گردشگری روستایی داشته است؟ و دوم، اولویت روستاهای شهرستان بهشهر به لحاظ میزان نقش صنایع دستی در اقتصاد گردشگری کدام است؟

۲) مبانی نظری

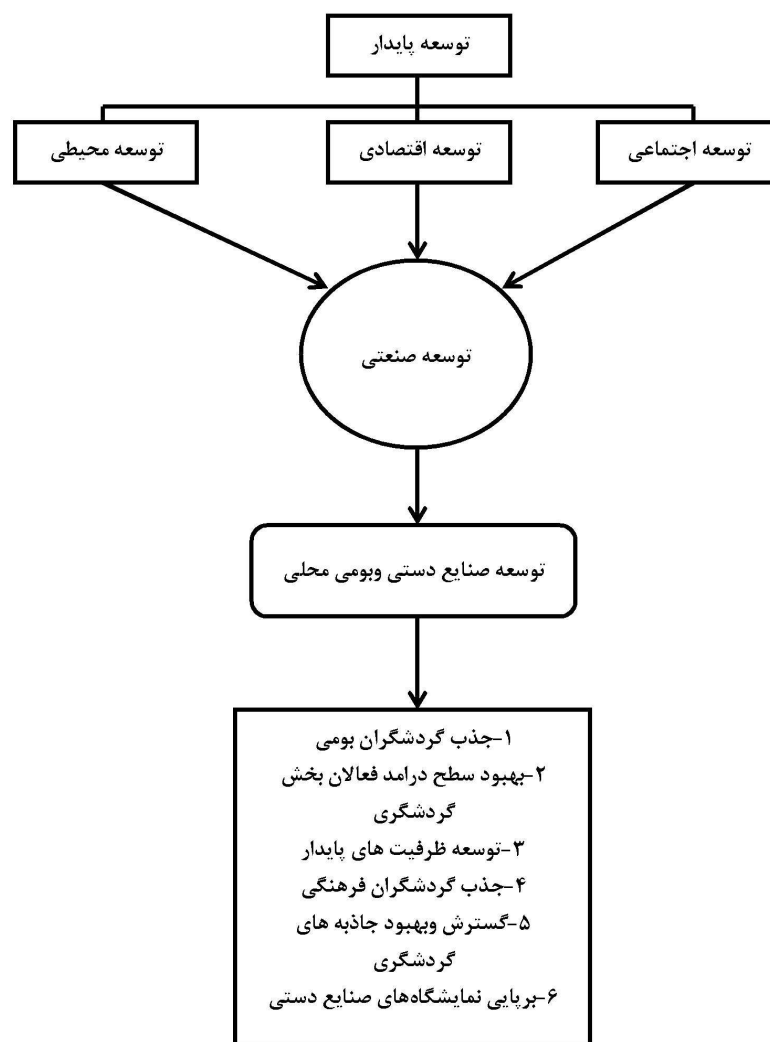
صنایع دستی دارای تقسیم‌بندی متعددی است اما بنا به یکی از رایج‌ترین تقسیم‌بندی‌ها در سه گروه دسته‌بندی می‌شود: (۱) صنایع دستی «هنری»: به آن گروه از فرآورده‌هایی اطلاق می‌شود که دارای جنبه‌های هنری قومی است و در اکثر مواقع موارد مصرف چندانی ندارند مانند مینیاتور، طلاکوب و غیره. (۲) صنایع دستی «هنری - مصرفی» معمولاً به آن گروه از فرآورده‌هایی اطلاق می‌شود که ضمن برخورداری از ارزش‌های هنری دارای جنبه‌های مصرفی است نظیر قالی، گلیم، جاجیم و مصنوعات شیشه‌ای. (۳) صنایع دستی «مصرفی»: معمولاً به آن دسته از محصولات اطلاق می‌شود که دارای ارزش هنری بسیار ناچیز است اما جنبه‌های مصرفی قوی دارد مثل انواع سفال و سرامیک، انواع بافتنی‌ها، لباس‌های محلی و مصنوعات حصیری و غیره (عمادی ازوجی، ۱۳۸۷: ۱).

در مجموع دستیابی به سطح قابل قبولی از توسعه در روستاها مستلزم بهره‌گیری از گزینه‌های گوناگون و متنوع است که گردشگری و بهره‌برداری از ظرفیت‌های فرهنگی، تاریخی، محیطی و بوم‌زیستی روستاها و توسعه صنایع دستی و بومی محلی روستایی یکی از این زمینه‌ها است. از آنجا که اصل اولیة توسعه اعم از شهر و روستا منوط به تشخیص و تعیین عوامل پیچیده طبیعی و انسانی، یعنی برنامه‌ریزی با تکیه بر شناسایی توان‌ها و تنگناهای موجود در هر مکان، می‌تواند زمینه توسعه اقتصادی روستاها را به همراه داشته باشد. در این بین توسعه صنعت گردشگری که در حال تبدیل شدن به یکی از ارکان اصلی اقتصاد تجاری جهانی است، می‌تواند به عنوان رکن اصلی توسعه پایدار روستایی محسوب شود. بنابراین توسعه گردشگری روستایی از یک طرف می‌تواند نقش مهمی در تنوع اقتصادی روستاها در قالب صنعت توریسم ایفا کند و از طرف دیگر، وسیله‌ای برای تحریک رشد اقتصاد و توسعه صنایع روستایی از طریق غلبه بر انگاره‌های توسعه نیافتگی و بهبود استاندارد زندگی مردم محلی به‌شمار آید (شمس‌الدینی، ۱۳۸۹: ۱۳۹)؛ چرا که گردشگری روستایی در فضاهایی شکل می‌گیرد که ویژگی‌های سنتی بیشتری نسبت به محیط‌های شهری دارد یعنی هر چه روستا سنتی‌تر باشد، گردشگران بیشتری را به خود جلب می‌کند؛ گاه برای اینکه روستا سنتی‌تر جلوه کند باید سرمایه‌گذاری کرد و با بازسازی ساختمان‌ها و تأسیسات و البسه روستایی و صنایع روستایی آن را در وضعیت عصر سنت و کشاورزی قرار داد (منوچهری، ۱۳۹۰: ۳). در این راستا، در رابطه با مشخصات، ویژگی‌ها، معیارهای صنایع روستایی، اهمیت آن در رشد و توسعه و نقش هر یک از صنایع در توسعه روستایی، معایب و مزایای آن در کشورهای صنعتی و در حال توسعه، تاکنون تحقیقات گسترده و فراوانی صورت گرفته است، که به تعدادی از این تحقیقات اشاره شده است.

نتایج تحقیق میرزایی (۱۳۸۸) نشان داده است که گردشگری روستایی زمینه اشتغال فصلی در منطقه اورامانات را به ویژه در بهار فراهم ساخته و شاغلان دیگر بخش‌های اقتصادی و به ویژه کشاورزی را به سوی خود جذب کرده است. میرکتولی و مصدق (۱۳۸۹) دریافته‌اند که گردشگری در توسعه صنایع دستی

دهستان استرآباد جنوبی از توابع شهرستان گرگان نقش نسبتاً زیادی داشته است. گل‌محمدی (۱۳۸۹) در تحقیق خود نتیجه گرفته است که با انتقال و توسعه فناوری‌های مناسب در مناطق روستایی با کارآفرینی، می‌توان زمینه‌های فقرزدایی و توسعه روستای را در ایران فراهم آورد و با رشد درآمد روستائیان و بهبود شاخص‌های زندگی، از مهاجرت روستائیان به شهر جلوگیری کرد. همچنین در نتیجه‌ی آن می‌توان از شدت و گسترش بیکاری‌های پنهان و آشکار در مناطق شهری و روستایی کاست و در نهایت موجبات توسعه انسانی را در جامعه فراهم ساخت.

از نتیجه‌ی مطالعه‌ی منوچهری (۱۳۹۰) این بوده است که رابطه‌ای مستقیمی بین صنایع دستی روستاها و جذب توریسم و کارآفرینی وجود دارد. کریمیان و عطارزاده (۱۳۹۰) در مطالعه‌ی خود نتیجه گرفته‌اند که بازیابی هنرهای ملی دارای ضرورتی برای واکاوی علمی پژوهش‌گران ذی‌ربط است؛ چراکه بدون هیچ تردیدی، برنامه‌ریزی در راستای رواج و استمرار صنایع بومی کم رونق با تمرکز بر حفظ اصالت-های فرهنگی متنوع سرزمین ایران، از وظایف اصلی متصدیان امر خواهد بود. بابایی همتی و مولایی هاشجین (۱۳۹۲) دریافته‌اند که فرآیند برنامه‌ریزی توسعه گردشگری روستایی با رویکرد برنامه‌ریزی این امکان را برای مدیران روستایی فراهم می‌آورد تا درک درستی از روستا داشته باشند.

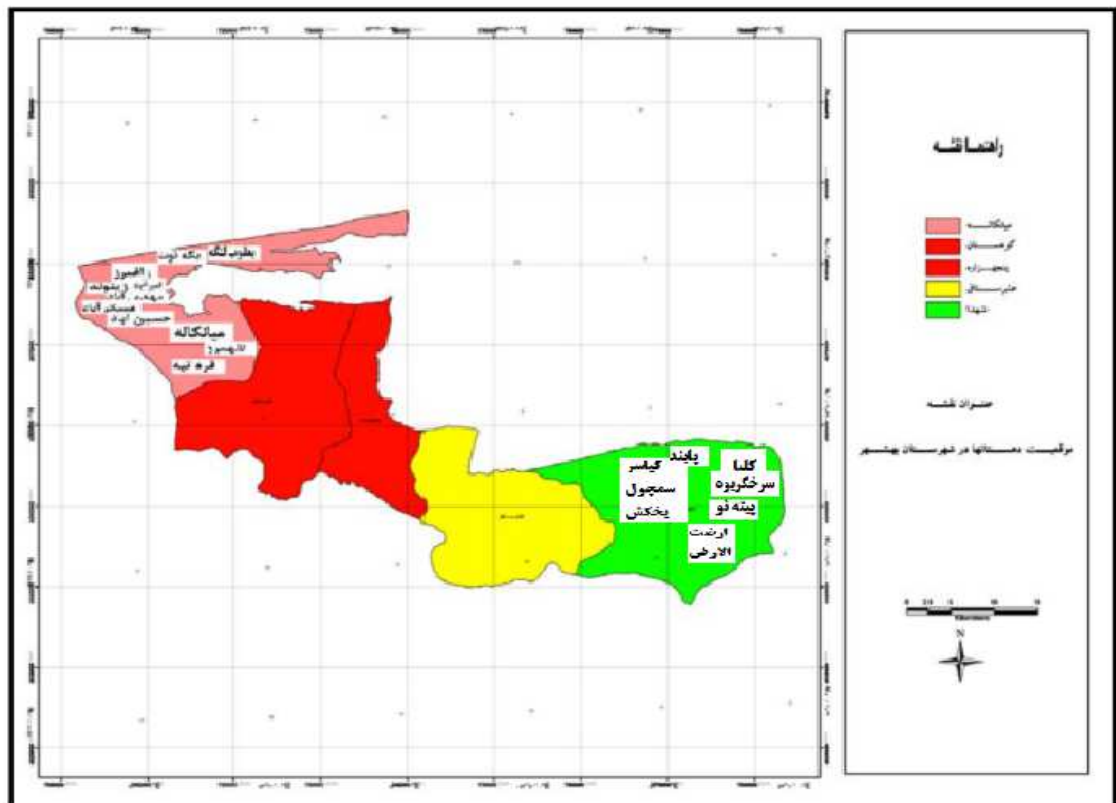
شکل شماره (۱): مدل مفهومی تحقیق

۳) روش تحقیق

با انجام هر پژوهش علمی و تولید معرفت جدید، تعداد مجهولات و مسائل بیشتری خود را نشان می-دهد. هدف اصلی تحقیق علمی را باید معلوم کردن مجهول و به عبارتی حل مسئله و یافتن پاسخ برای آن دانست (حافظ نیا، ۱۳۸۹: ۱۳). روش تحقیق در این پژوهش توصیفی و تحلیلی-پیمایشی است. روش گردآوری داده‌ها نیز به صورت کتابخانه‌ای و میدانی از طریق پرسشنامه در قالب طیف لیکرت بوده است. جامعه آماری مبتنی بر ۱۸ روستا کوهپایه‌ای شهرستان بهشهر بوده است که موقعیت جغرافیایی و مشخصات جمعیتی آن در شکل ۲ و جدول ۱ نشان داده شده است. «فعالیت‌های این روستاها در زمینه-ی صنایع دستی شامل منبت چوب، سنگتراشی، نمدمالی، چادرشب بافی، شمدبافی، قالببافی، حصیربافی و گلیم بافی است. بر اساس فرمول کوکران ۲۴۹ نفر از سرپرستان خانوار به عنوان حجم نمونه تعیین و به روش تصادفی طبقه‌بندی برگزیده شده‌اند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون T تک نمونه‌ای، کای اسکور و روش میزان انحراف از ایتیمم استفاده شده است. روش میزان انحراف از ایتیمم، یکی از روش-

هایی است که برای مقایسه و رتبه‌بندی دو یا چند جامعه از نظر بعضی صفات استفاده می‌شود. پایه این روش بر استفاده از اعداد و ارقام خام شاخص‌ها و استاندارد کردن آن به ترتیب نشان دهنده وضع موجود، مقادیر استاندارد شده شاخص‌ها، مقادیر انحراف از اپتیمم است (پورطاهری، ۱۳۸۹: ۱۴۶). در استاندارد کردن شاخص‌ها: یعنی مقدار عددی شاخص‌ها از میانگین آن کم و بر انحراف معیار تقسیم می‌شود. هر چه میزان انحراف کمتر باشد، وضعیت جامعه نمونه از نظر شاخص مطلوب‌تر است و برعکس. همچنین برای شاخص دوم هم نیز چنین عمل تکرار می‌شود.

برای سنجش روایی و پایایی سوالات پرسشنامه با استفاده از آزمون کرونباخ نتایج ۲۵ پرسشنامه مورد آزمون قرار گرفته است که مقدار آلفای به دست آمده برابر با ۰/۸۹ محاسبه شده است. همچنین برای به دست آوردن روایی ۲۴۹ پرسشنامه از آزمون KMO و کرویت بارتلت استفاده شده است که عدد به دست آمده برابر ۰/۸ بوده که نشان از روایی قابل قبول است.

شکل شماره (۲): موقعیت روستاهای مورد مطالعه در دهستان‌های شهرستان بهشهر

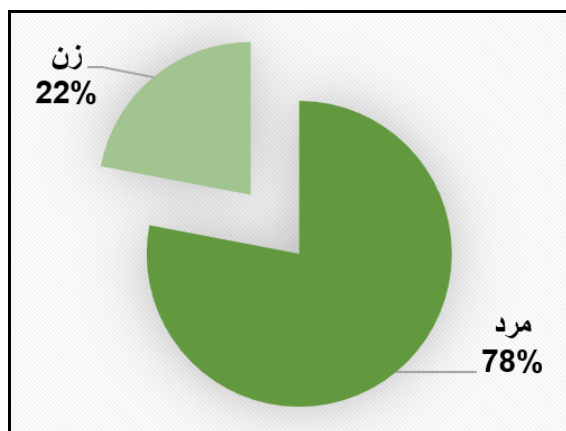

جدول شماره (۱): جمعیت روستاهای کوهپایه‌ای مورد مطالعه

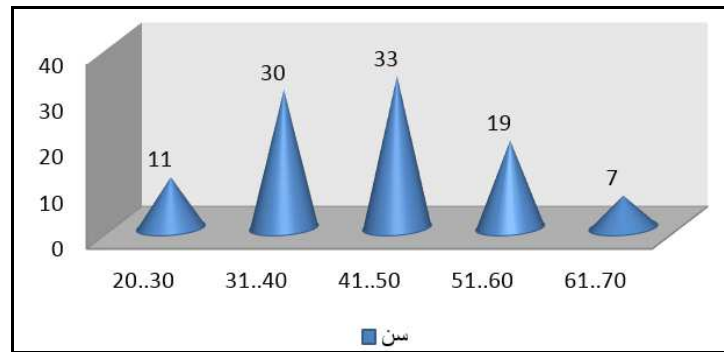
ردیف	روستا	تعداد جمعیت
۱	بیشه بنه	۴۳۲
۲	عیدین	۳۱
۳	کوا	۱۳۲
۴	چوربند	۱۴۱
۵	سمچول	۱۱۲
۶	شیلر	۱۲۵
۷	یخکش	۳۳۸
۸	کیاسر	۳۲۱
۹	متکارین	۲۴۸
۱۰	کلیا	۹۸
۱۱	سرخ‌گریوه	۲۱۹
۱۲	پیتنه نو	۳۹۷
۱۳	الارض	۱۵۵
۱۴	ارضت	۲۶۹
۱۵	پابند	۱۶۲
۱۶	اندراد	۳۰۲
۱۷	سفیدچاه	۳۵۱
۱۸	عبداللهی	۴۹

۴) یافته‌های تحقیق

در تحقیق صورت گرفته، ۷۸ درصد از پاسخ‌گویان مرد و ۲۲ درصد زن بوده‌اند (شکل ۳). به لحاظ توزیع سنی، ۱۱ درصد پاسخ‌گویان در سن ۲۰ تا ۳۰ سال، ۳۰ درصد سن تا ۴۰ سال، ۳۳ درصد ۴۱ تا ۵۰ سال، ۱۹ درصد ۵۱ تا ۶۰ سال و ۷ درصد ۶۱ تا ۷۰ سال سن داشته‌اند (شکل ۴).

شکل شماره (۳): توزیع جنسیتی پاسخ‌گویان

شکل شماره (۴): سن پاسخ‌گویان

بر اساس نظرسنجی صورت گرفته از جامعه محلی (جدول ۳)، در مجموع شاخص‌های ۶ گانه (جذب گردشگران بومی و غیربومی، بهبود سطح درآمد فعالان بخش گردشگری، گسترش و بهبود جاذبه‌های گردشگری، جذب گردشگران فرهنگی، برپایی نمایشگاه‌های توسعه صنایع دستی و توسعه ظرفیت‌های پایدار) ۲۰ درصد پاسخ‌گویان نقش صنایع دستی در اقتصاد گردشگری را خیلی کم و کم ارزیابی نموده‌اند و بیش از ۵۴ درصد آنان، اثر بخشی صنایع دستی را در خیلی زیاد تا زیاد دانسته‌اند.

جدول شماره (۲): آمار توصیفی شاخص‌های ۶ گانه اثرسنجی صنایع دستی در گردشگری روستایی

شاخص‌ها	تعداد نمونه	میانگین	انحراف استاندارد
جذب گردشگران بومی و غیربومی	۱۴۵	۲۶/۶۳۴	۶/۵۲۱
بهبود سطح درآمد فعالان بخش گردشگری	۱۴۵	۱۵/۱۷۱	۴/۳۰۲
توسعه ظرفیت‌های پایدار	۱۴۵	۳۸/۸۸۵	۷/۶۰۳
جذب گردشگران فرهنگی	۱۴۵	۸۱/۲۴۱	۱۳/۹۲۲
گسترش و بهبود جاذبه‌های گردشگری	۱۴۵	۳۶/۲۶۹	۷/۷۰۰
برپایی نمایشگاه‌های صنایع دستی	۱۴۵	۲۸/۵۰۳	۶/۷۵۹

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴.

جدول شماره (۳): توزیع فراوانی دیدگاه پاسخ‌گویان نسبت به نقش صنایع دستی در اقتصاد گردشگری

شرح	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
خیلی کم	۱۲	۸	۸
کم	۱۷	۱۲	۲۰
متوسط	۳۸	۲۶	۴۶
زیاد	۳۵	۲۴	۷۰
خیلی زیاد	۴۳	۳۰	۱۰۰
کل	۱۴۵	۱۰۰	-

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴.

با توجه به حد متوسط گویه‌ها و به کارگیری آزمون T تک نمونه‌ای (جدول ۳)، در تمامی شاخص‌ها، گویه‌های تبیین کننده سطح معناداری بالاتر از ۰/۰۱ بوده است. این بدان معناست که نقش صنایع دستی در اقتصاد گردشگری روستایی بیش از حد متوسط ارزیابی شده است.

جدول شماره (۴): سطح معناداری اثر صنایع دستی در شاخص‌های اقتصاد گردشگری روستایی

شاخص‌ها	آماره T	میانگین وضع موجود	حد متوسط	سطح معناداری
جذب گردشگران بومی و غیربومی	-۱/۷۵	۱۶/۰۴	۱۲	۰/۰۰۰
بهبود سطح درآمد فعالان بخش گردشگری	۲/۱۷	۲۲/۳۶	۱۸	۰/۰۰۰
توسعه ظرفیت‌های پایدار	۲/۸۰	۱۳/۹۶	۱۲	۰/۰۰۹
جذب گردشگران فرهنگی	۳/۲۷	۲۵/۳۳	۲۱	۰/۰۰۰
گسترش و بهبود جاذبه‌های گردشگری	-۳/۲۴	۱۱/۰۶	۹	۰/۰۱۲
برپایی نمایشگاه‌های توسعه صنایع دستی	۱/۱۳	۱۸/۶۱	۱۵	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴.

با توجه به اینکه کای اسکور مشاهده شده در سطح ۰/۰۱ درصد بزرگتر است، از این رو، فرض صفر رد و فرض تحقیق اثبات می‌گردد. بنابراین، می‌توان گفت که صنایع دستی در رشد اقتصاد گردشگری روستایی و رونق آن مؤثر بوده است. همچنین، می‌وان نتایج حاصل از این آزمون را با حدود اطمینان ۹۹ درصد به جامعه آماری تعمیم داد که در (جدول ۵) نشان داده شده است.

جدول شماره (۵): نتایج حاصله از آزمون کای اسکور نقش صنایع دستی در اقتصاد گردشگری روستایی

		جذب گردشگران بومی و غیربومی	بهبود سطح درآمد فعالان بخش گردشگری	توسعه ظرفیت‌های پایدار	جذب گردشگران فرهنگی	گسترش و بهبود جاذبه‌های گردشگری	برپایی نمایشگاه‌های توسعه صنایع دستی	
Chi-Square		۱۰۵/۴۰۷	۳۵/۴۳۴	۹۵/۱۰۳	۹۴/۵۹۳	۱۱۸/۰۴۸	۶۴/۱۱۰	
df		۱۸	۱۶	۳۲	۴۸	۲۵	۲۶	
Monte Carlo Sig.	Sig.	۰/۰۰۰	۰/۰۰۴	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	
	99% Confidence Interval	Lower Bound	۰/۰۰۰	۰/۰۰۲	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
		Upper Bound	۰/۰۰۰	۰/۰۰۵	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰

با توجه به نتایج به دست آمده از روش میزان انحراف از اپتیمم در روستاهای کوهپایه‌ای شهرستان بهشهر (جداول ۷ و ۶) روستای کوا با رتبه ۱۸ در بین روستاها با مقدار عددی ۲/۵۹ کمترین تأثیرپذیری از شاخص‌های صنایع دستی در جذب گردشگر برخوردار بوده و از طرف دیگر، در روستای کیاسر صنایع دستی با مقدار عددی ۴/۷۶ بیشترین تأثیر را بر اقتصاد گردشگری روستایی داشته است.

جدول شماره (۶): مقایسه شاخص‌ها با وضع اپتیمم

روستا	جذب گردشگران بومی و غیربومی	بهبود سطح درآمد فعالان بخش گردشگری	توسعه ظرفیت‌های پایدار	جذب گردشگران فرهنگی	گسترش و بهبود جاذبه‌های گردشگری	برپایی نمایشگاه‌های توسعه صنایع دستی
بیشه بنه	۰/۴۹	۰/۵۰	۱	۰/۳۸	۰/۶۵	۰/۱۸
عیدین	۰/۸۷	۰/۵۰	۰/۶۶	۰/۸۴	۰/۸۸	۰/۶۳
کوا	۰/۳۷	۰/۵۰	۰	۰/۴۶	۰/۸۱	۰/۴۵
جوربند	۰/۷۵	۰/۶۷	۰/۶۶	۰/۳۸	۰	۰/۱۸
سمچول	۰/۸۷	۰	۱	۰	۰/۴۱	۰/۶۳
شیلر	۰	۰	۱	۰	۱	۰/۹۱
یخکش	۰/۴۹	۰/۵۰	۱	۰/۴۶	۰/۶۵	۰/۶۳
کیاسر	۰/۸۷	۱	۱	۰/۳۸	۰/۸۸	۰/۶۳
متکازین	۱	۰/۷۰	۰/۳۳	۰/۸۴	۰/۸۸	۰/۷۰
کلیا	۰/۳۷	۰/۵۰	۰/۳۳	۰/۸۴	۰/۸۱	۰/۱۸
سرخ‌گریوه	۰/۸۷	۰/۶۷	۰/۶۶	۰/۷۶	۰/۴۱	۰/۹۱
پيته نو	۰/۴۹	۱	۱	۰/۷۶	۰/۴۱	۰
الارض	۰/۷۵	۰/۷۰	۰/۶۶	۰/۳۸	۰/۶۵	۰/۶۳
ارضت	۰/۸۷	۱	۰/۶۶	۰/۳۸	۰	۰/۹۱
پابند	۰/۸۷	۰/۷۰	۰/۶۶	۰/۴۶	۰	۰/۹۱
اندراد	۰/۴۹	۰/۵۰	۱	۰/۴۶	۰/۶۵	۰/۹۱
سفیدچاه	۰/۳۷	۱	۰	۰/۸۴	۰/۸۸	۰/۹۱
عبدالهی	۰/۸۷	۱	۰/۶۶	۰	۱	۰/۶۳
مجموع	۱۱/۶۶	۱۱/۴۴	۱۱/۸۹	۷/۷۰	۱۰/۲۱	۱۰/۴۹

جدول شماره (۷): اولویت‌بندی روستاها براساس تأثیرگذاری شاخص‌های از روش انحراف از اپتیمم

ردیف	روستا	مجموع	اولویت‌بندی
۱	بیشه بنه	۳/۲	۱۲
۲	عیدین	۴/۳۸	۲
۳	کوا	۲/۵۹	۱۸
۴	جوربند	۲/۶۴	۱۶
۵	سمچول	۲/۹۰	۱۵
۶	شیلر	۲/۹۱	۱۴
۷	یخکش	۳/۵۳	۱۱
۸	کیاسر	۴/۷۶	۱
۹	متکازین	۴/۳۸	۳
۱۰	کلیا	۲/۶۳	۱۷
۱۱	سرخ‌گریوه	۴/۲۸	۴
۱۲	پيته نو	۳/۷۰	۱۰

ادامه جدول شماره (۷): اولویت‌بندی روستاها براساس تأثیرگذاری شاخص‌های از روش انحراف از اپتیمم

ردیف	روستا	مجموع	اولویت‌بندی
۱۳	الارض	۳/۰۹	۱۳
۱۴	ارضت	۳/۸۲	۸
۱۵	پابند	۴/۱۹	۶
۱۶	اندراد	۴/۲۴	۵
۱۷	سفیدچاه	۴/۱۲	۷
۱۸	عبداللهی	۳/۸۱	۹

۵) نتیجه‌گیری

گردشگری و اقتصاد گردشگری به یکی از ارکان اصلی تجاری جهان تبدیل شده است. در کنار گردشگری که نقش مؤثری در توسعه ملی و تنوع بخشی به اقتصاد ملی و منطقه‌ای دارد، صنایع دستی نیز می‌تواند مکمل بعضی از جاذبه‌های تاریخی و گردشگری باشد. گردشگری یکی از فعالیت‌های مهمی است که در دهه‌های اخیر از جایگاه ویژه‌ای در توسعه اقتصادی برخی کشورها برخوردار بوده است. این صنعت علاوه بر درآمدزایی، ارزآوری، اشتغال-زایی و تبادل فرهنگ‌ها، سهمی در بین فعالیت‌های اقتصادی جهان، از جمله صادرات به خود اختصاص داده است. از آنجایی که کشورهای در حال توسعه با مشکلاتی نظیر بیکاری بالا، محدودیت منابع ارزی و تک محصولی بودن اقتصاد مواجه است، توجه به توسعه اقتصادی صنعت گردشگری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ چرا که کشور ما به درآمدهای حاصل از صادرات نفت وابستگی بالایی دارد و نوسانات قیمت جهانی نفت در طول زمان متغیرهای کلان اقتصادی نظیر تولید ملی، سرمایه‌گذاری‌های ناخالص، اشتغال و درآمدهای ارزی را تحت تأثیر قرار داده است. به منظور تنوع بخشیدن به منابع رشد اقتصادی، درآمدهای ارزی و همچنین ایجاد فرصت‌های مختلف شغلی در کشور، توسعه صنعت گردشگری از اهمیت دو چندان برخوردار است و بر اساس آمار سازمان جهانی جهانگردی دارای رتبه پنجم جاذبه‌های طبیعی و رتبه دهم جاذبه‌های باستانی و تاریخی است. همچنین جمعیت جوان روبه گسترش، نرخ بالای بیکاری، لزوم افزایش درآمد ارزی و سرمایه‌گذاری خارجی، توجه بیش از پیش به این بخش می‌تواند زمینه رسیدن به اشتغال کامل، افزایش درآمد ارزی، معرفی تمدن و فرهنگ ایرانی به جهانیان، تعامل گسترده و سازنده با کشورهای دنیا، در هم شکستن مرزهای قومی و اقلیتی را فراهم سازد. نتایج تحقیق نشان داد که صنایع دستی در رشد اقتصاد گردشگری روستایی ناحیه بهشهر بیش از حد متوسط نقش داشته شده است. همچنین در روستاهای کوهپایه‌ای شهرستان بهشهر، روستای کوا در بین روستاها با مقدار عددی ۲/۵۹ کمترین تأثیرپذیری از شاخص‌های جذب گردشگران بومی و غیربومی، بهبود سطح درآمد فعالان بخش گردشگری، توسعه ظرفیت‌های پایدار، جذب گردشگران فرهنگی، گسترش و بهبود جاذبه‌های گردشگری و برپایی نمایشگاه‌های توسعه صنایع دستی داشته است. روستای کیاسر با مقدار عددی ۴/۷۶ و رتبه ی ۱۱ بیشترین تأثیر را از شاخص‌های فوق پذیرفته است.

۶ منابع

- افتخاری، عبدالرضا و اسماعیل قادری، (۱۳۸۱) نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی نقد و تحلیل چارچوبهای نظریه ای. فصلنامه مدرس علوم انسانی. دوره ششم شماره ۲، صص ۴۰-۲۳
- بابایی همتی، روشن و نصراله مولایی هنجین، (۱۳۹۲) راهکارهای توسعه گردشگری روستایی در بخش کوهپایه ای گیلان. فصلنامه چشم انداز جغرافیایی در مطالعات انسانی. سال ۸، صص ۲۵۱-۲۷۷
- پورطاهری، مهدی، (۱۳۸۹) کاربرد روش های تصمیم گیری چندشاخصه در جغرافیا. تهران. انتشارات سمت
- حافظ نیا، محمدرضا، (۱۳۸۹) مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی. تهران. انتشارات سمت چاپ هفدهم
- شمس الدینی، علی، (۱۳۸۹) گردشگری روستایی راهکاری سازنده برای توسعه روستایی نمونه موردی روستای فهلیان. فصلنامه مسکن و محیط روستا شماره ۱۳۱، صص ۱۰۷-۹۵
- کریمیان، حسن و عبدالکریم عطارزاده، (۱۳۹۰) نقش انقلاب صنعتی در تحولات صنایع دستی ایران. مطالعات تاریخ اسلام. سال ۳، صص ۱۰۰-۱۱۸
- گل محمدی، فرهود، (۱۳۸۹) توسعه صنایع دستی و فناوری متوسط با هدف گسترش توریسم و اشتغال پایدار روستایی. فصلنامه مسکن و محیط روستا. شماره ۹۴، ۱۳۱-۷۳
- غفاری، رامین و معصومه ترکی هرچگانی، (۱۳۸۸) نقش گردشگری در توسعه اجتماعی-اقتصادی مناطق روستایی استان چهارمحال و بختیاری مطالعه موردی بخش سامان. فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۲، ۱-۱۸
- قجریان، امید، (۱۳۸۸) راهکارهای توسعه صنایع دستی ایران. خلاصه مقالات دانشگاه هنرها اسلامی تبریز. انتشارات تبریز
- عمادی ازوجی، مهران، (۱۳۸۷) نقش صنایع دستی در اموراتصادی و اجتماعی. نظام جامع اطلاع رسانی اشتغال. سازمان تجاری سازی فناوری و اشتغال دانش‌آموختگان.
- کیانی صبا، مرضیه، (۱۳۹۱) نقش صنعت گردشگری بر اقتصاد. اولین همایش ملی گردشگری و طبیعت گردی ایران زمین. صص ۵۶۱
- میرزایی، رحمت، (۱۳۸۸) تأثیر توسعه گردشگری روستایی بر اشتغال در منطقه اورامانات کرمانشاه. فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۲، صص ۴۹-۷۶
- منوچهری، منیره، (۱۳۹۰) بررسی نقش صنایع دستی روستاها در کار آفرینی و اشتغال زایی جهت جذب توریسم. همایش ملی صنایع فرهنگی و نقش آن در توسعه پایدار. دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه. صص ۱-۱۶
- میرکتولی، جعفر و راضیه مصدق، (۱۳۸۹) بررسی وضعیت گردشگری روستایی و نقش آن در رونق صنایع دستی مورد دهستان استرآباد جنوبی، شهرستان گرگان. مطالعات و پژوهشهای شهری و منطقه ای. سال دوم شماره ۷، صص ۱۳۷-۱۵۴
- Figueiredo, E., Raschi, A. (2013). **Fertile Links? Connections Between Tourism Activities, in Socioeconomic Contexts and Local Development in European Rural Areas**, 1st Editin, Firenze, University Press, ISBN-10: 5
- Nagaraju L.G. and B. Chandrashekar (2014) **Rural Tourism and Rural Development in India**, International Journal of Interdisciplinary and Multidisciplinary Studies (IJIMS), Vol 1, No.6, pp1-345.
- Smaranda Cosmaa, Dragos Pauna, Marius Bota, Cristina Fleseriu (2014) **Innovation – a useful tool in the rural tourism in Romania** Procedia, Social and Behavioral Sciences 148.pp 507 – 515.
- Pop, C., Cosma, S. and Panait, L. (2003), **Ecotourism and rural tourism in Maramures, Romania**, Proceedings of International Ecotourism Conference, Sustainability of Ecotourism Development in a Competitive Global Environment, 15-17 aprilie, Universiti Putra Malaysia, Kuala Lumpur, Malaezia, pag.
- http://www.jobportal.ir/s3/Default.aspx?ID=15_1_1847